

ЎЗБЕКISTONDA ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ ИҚТИСОДИЙ ЖАРАЁНЛАРГА ЖАЛБ ЭТИШГА ҚАРАТИЛГАН ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ ИЖТИМОИЙ АҲАМИЯТИ

Жуманазарова Фотима Қўчқорбоевна
ўқитувчи Фан ва технология университети

АННОТАТСИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистон учун меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш, аҳоли жумладан, хотин-қизлар бандлиги ва ишсизлик муаммолари бандлигини таъминлаш энг оғир, энг зиддиятли, энг долзарб ва биринчи навбатда ечилиши лозим бўлган муаммолардан бири. Бу жараёнда, ислохотларни фаол иштирокчиси бўлган хотин-қизлар бандлиги муаммосини ўрганиш давр талаби ҳисобланади.

Калит сўзлар: бандлик, ишсизлик, бозор ислохотлари, демографик жараёнлар

АБСТРАКТНЫЙ

В данной статье обеспечение занятости населения трудоспособного возраста для Узбекистана, обеспечение занятости населения, в том числе проблемы женской занятости и безработицы, является одной из самых сложных, самых противоречивых, самых актуальных и в первую очередь проблем, которые необходимо решить. В этом процессе изучение проблемы трудоустройства женщин, являющихся активными участницами реформ, является требованием времени.

Ключевые слова: занятость, безработица, рыночные реформы, демографические процессы.

АБСТРАСТ

Ин тхис артисле, провидинг емплоймент то тхе воркинг-аге популатион фор Узбекистан, провидинг емплоймент то тхе популатион, инслудинг women's емплоймент анд унемплеймент проблемс, ис оне оф тхе мост диффисулт, мост сонтроверсиал, мост прессинг анд фирст оф алл проблемс тхат муст бе солвед. Ин тхис

процесс, студийинг тхе проблем оф емплоймент оф women wxo are активе партисипантс ин тхе реформс ис тхе деманд оф тхе тиме.

Key words: yemployment, unemployment, market reforms, demographic processes

Ўзбекистонда бозор ислохотларини чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш, самарали ишбилармонлик муҳитини шакллантириш, бизнесни ташкил этиш ва юритиш шартларини баҳолашнинг замонавий мезонлари тизимини жорий этиш, шу асосда мамлакатнинг рақобатбардошлигини ошириш йўлида барқарор тараққиёт учун мустаҳкам пойдевор яратилди. Аҳоли фаровонлиги, биринчи навбатда, янги иш ўринларининг мавжудлиги, бандликнинг ошиши билан тавсифланади¹.

Шу муносабат билан, иқтисодий ислохотлар самарадорлигини оширишнинг долзарб муаммолардан бири меҳнат бозорини самарали шакллантириш ҳамда ривожлантириш ҳисобланади. Бунинг учун, аввал ижтимоий ва иқтисодий тизимлар ривожланишининг объектив қонунларидан юқори даражада фойдаланиш зарур. Маълумки, тараққиёт соҳиби бўлган инсон – жамиятнинг асосий ишлаб чиқариш кучи ҳамдир. У бир вақтнинг ўзида моддий бойликлар ва хизматларнинг ҳам ишлаб чиқарувчиси, ҳам истеъмол қилувчиси бўлганлиги сабабли, “ишлаб чиқариш – истеъмол” тизимида мувозанатга эришилади².

Шу ўринда алоҳида таъкидлаш жоизки, мустақилликка эришилган илк йилларда республика моддий ва номоддий соҳаларда ишлаб чиқариш ҳажмининг кескин қисқариши ва бошқа бир қатор омилларнинг кучли таъсири остида меҳнат бозорида ишчи кучига талаб бениҳоя пасайиб кетди. Айниқса, режали иқтисодиётнинг аҳоли тўла бандлиги тўғрисидаги сохта ғояларини рўёбга чиқариш полигони бўлган ва кўп меҳнат ресурслари номигагина иш билан таъминланган қишлоқ хўжалигида нисбий ортиқча иш ўринларини қисқартириш ҳисобидан вужудга келган ишсизлик жуда

¹ Захарова, Г. М. Ўзбекистонда хотин-қизларни иш билан таъминлаш масалалари / Г. М. Захарова. - Матн:тўғридан-тўғри // Ёш олим. 2016. - № 21.1 (125.1). - ПП. 24-27. - УРЛ: <https://moluch.ru/archive/125/34586/> / (кириш: 08/19/2023).

² Холмўминов Ш.Р. Қишлоқ меҳнат бозорининг шаклланиши ва ривожланиши ҳамда уларни моделлаштириш (монография). – Тошкент: «Fan va texnologiya», 2014. – Б.9-10.

фожиали тус олди. Ислохотларнинг дастлабки босқичларида собиқ тизимдан оғир мерос теккан ва мураккаб, ўта мураккаб демографик жараёнларни бошидан кечираётган мустақил Ўзбекистон учун меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш, аҳоли бандлиги ва ишсизлик муаммолари энг оғир, энг зиддиятли, энг долзарб ва биринчи навбатда ечилиши лозим бўлган муаммолардан бирига айланди³.

Бу жараёнда, ислохотларни фаол иштирокчиси бўлган хотин-қизлар бандлиги муаммосини ўрганиш давр талаби ҳисобланади. Чунки давлатнинг иқтисодий тараққиёти аҳолининг бандлиги ва уларнинг муносиб турмуш даражаси билан баҳоланади.

Хотин-қизлар бандлиги тушунчаси ва унинг моҳиятини ўрганишда биринчи навбатда “бандлик” тушунчаси ва унинг республикадаги хотин- қизларга тегишли улушини таҳлил этиш керак бўлади.

Бандлик тушунчаси ёки аҳолини иш билан таъминлаш деганда меҳнатгалаёқатли аҳолининг ижтимоий фойдали меҳнат билан машғул бўлиши, фуқароларнинг шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ бўлган ва қонунларга зид келмайдиган, меҳнат даромадига эга бўлган фаолияттушунилади⁴.

Бандлик – бу меҳнат ва меҳнатдан фойдаланиш билан аниқлаб бўлмайдиган ижтимоий такрор ишлаб чиқариш тоифаси. У иқтисодий фаол аҳолини ишлаб чиқаришнинг моддий омилларига нисбатан тавсифлайди ва одамлар ўртасидаги уларнинг ижтимоий ишлаб чиқаришдаги иштироки ҳақидаги муносабатларни акс эттиради. Шахсий ходим даражасида бандлик унинг иш жойига эга эканлигини англатади ва шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларни қондириш ва даромад (меҳнат даромади) олиш билан боғлиқ фаолият сифатида белгиланади.

Ўзбекистон Республикасининг “Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида”ги⁵ қонунида бандлик кенгрок, иш билан таъминланиш – фуқароларнинг қонун ҳужжатларига зид келмайдиган, ўз шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларини қондириш

³ Мухаммедов М.М., Исакова С.А., Мардонов Б.Б. Қишлоқларда аҳоли бандлиги: муаммолар ва ечимлар. – Самарқанд: “Zarafshon” нашриёти, 2014. – Б. 7.

⁴ O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Birinchi jild. “Bandlik”. – Toshkent: O'zbekiston, 2000. – B. 667.

⁵ O'zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to'g'risida”gi Qonuni, O'RQ-642sonli, 4-modda. 20.10.2020. <https://lex.uz/docs/>.

билан боғлиқ бўлган, уларга иш ҳақи (меҳнат даромади) келтирадиган фаолиятидир. Фуқароларнинг шахсий ва ижтимоий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ бўлган, меҳнат даромади келтирадиган ижтимоий фойдали фаолиятлари сифатида баҳоланади. Бандликнинг ушбу тавсифи унинг ижтимоий-иқтисодий мазмунини ифодалайди⁶.

Анъанага кўра, бандлик деганда ижтимоий ишлаб чиқаришда иштирок этиш тушунилади. Аёлларга келсак, “икки томонлама бандлик” тушунчаси кўпинча ишлатилади. Бу аёлларни оилавий ва маиший соҳада ҳамда жамоат ишлаб чиқаришида иш билан таъминлашни англатади⁷.

Аёллар учун учта иш варианты мавжуд:

1. Давлат ишлаб чиқаришида тўлиқ бандлик.
2. Жамоат ишлаб чиқаришида ярим кунлик иш.
3. Давлат ишлаб чиқаришида бандликнинг этишмаслиги.

Аёллар учун ҳар бир иш варианты профессионал ва оилавий-маиший соҳа ўртасидаги ҳар хил нисбатни англатади. Биринчи ҳолда "иш", касбий мажбуриятларнинг устуворлигини назарда тутди. Иккинчи ҳолда – ҳаётнинг икки соҳаси, бандликнинг икки соҳаси: “иш” ва “уй”нинг энг самарали комбинацияси вариантдир. Учинчиси – “уй”, оилавий ва маиший мажбуриятларнинг устуворлиги.

Давлат ишлаб чиқаришида ярим кунлик иш билан таъминлаш варианты аёллар учун ҳам, умуман жамият учун ҳам бир қатор афзалликларга эга. Аста-секин, бу аёлларни иш билан таъминлашнинг асосий, устун вариантыга айланади.

Ярим кунлик бандлик – бу меҳнатдан фойдаланиш тизими бўлиб, унда иш вақтининг давомийлиги маълум бир ташкилот ёки соҳада қандайдир бир фаолияттури ёки касби учун белгиланган меъёрдан сезиларли даражада паст бўлади. Ярим вақтда иш билан таъминлаш ярим вақтда ишлашни, мослашувчан иш вақтидан кенг фойдаланишни,

⁶ Мирзакаримова М. Миллий иқтисодиётда бандлик таркибини такомиллаштиришнинг илмий-назарий жиҳатлари. – В. 79. Иқтисод фанлари доктори (Dsc) илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. – Тошкент, 2018. – Б.79.

⁷ Проблемы занятости и трудоустройства женщин. / <https://revolution.allbest.ru>.

уйда ишлашни, битта вазифани иш жойида бирнечта ишчилар бажарганда "умумий иш жойи" тизимини жорий этишни ўз ичига олади.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, хотин-қизлар бандлиги тушунчаси уларнинг у ёки бу соҳада бандлиги ва ўз даромад манбаига эга эканлигини англатади. Хотин-қизлар бандлиги тушунчасининг моҳияти эса мамлакат миқёсида уларнинг улуши билан изоҳланади. Чунки юқорида таъкидлагинимиздек, ҳар қайси мамлакатнинг иқтисодий тараққиёти фуқароларнинг бандлигига бевосита боғлиқ ҳисобланади. Бу жараёнда аҳолининг 50 фоизини ташкил етадиган хотин-қизлар бандлиги, уларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётдаги позицияси ўз навбатида мамлакат тараққиётини таъминловчи омил сифатида юзага чиқади.